

Αξιότιμο
κ. Ευάγγελο Λιβιεράτο
Καθηγητή Α.Π.Θ.
Αγ. Ελένης 12
55132 Καλαμαριά

8 Δεκεμβρίου 2010

Αγαπητέ κ. Λιβιεράτο,

Πρώτα θα ήθελα και γραπτώς να σας ευχαριστήσω για την προ καιρού αποστολή του βιβλίου σας «Άγιον Όρος και Κύπρος στον Χάρτη της Ελλάδας του Ανθίμου Γαζή, 1800», Αγορευτική Βιβλιοθήκη, 2008». Η συμβολή σας στην ανάδειξη των χαρτών του Γαζή και ιδιαίτερα του Ρήγα Βελεστινλή είναι σημαντική από την επιστημονική χαρτογραφική πλευρά.

Α). Το αποσταλέν βιβλίο σας το διεξήλθα μελετώντας το και θα ήθελα να σας ενημερώσω για τα παρακάτω στέλνοντας και τα ανάλογα κείμενα. Για τον Άνθιμο Γαζή εσωκλείω τις μελέτες:

1. «Γνώσεις ανατομίας και φυσιολογίας του Θεσσαλού Διδασκάλου του Γένους Ανθίμου Γαζή (1758-1828)», έκδοση της Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1993. Αναφέρεται στο βιβλίο που μετέφρασε με τίτλο «Γραμματική των φιλοσοφικών επιστημών», Βιέννη 1799.

2. «Περί Ανθίμου Γαζή και Αγγέλου Μελισσηνού» Αθήνα 1998. Στη μελέτη μου αυτή τεκμηριώνεται ότι το έτος γεννήσεως του Ανθίμου Γαζή είναι το 1764 και όχι το 1758, που και εγώ έχω αναγράψει στην προηγούμενη μελέτη μου.

3. «Βουλή Θεσσαλομαγνησίας, Βελεστίνου, 11 Μαΐου 1821», έκδοση της Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2009, όπου παρατίθεται η διακήρυξη 7 Μαΐου 1821 του Ανθίμου Γαζή και στην οποία διαπιστώνεται ότι είχε γνώση του Συντάγματος του Ρήγα.

4. Επί πλέον αντίτυπα του «Πίνακα Γεωγραφικού της Ελλάδος», Βιέννη 1800, του Ανθίμου Γαζή βρίσκεται στη Βιβλιοθήκη της Βιέννης, από την οποία έχω λάβει και ψηφιακό αντίγραφο. Επίσης και στη Βιβλιοθήκη του Harvard απόκειται σχετικό αντίτυπο. Το εντόπισα στο βιβλίο «A Catalogue of the Maps and Charts in the Library of Harvard University in Cambridge Massachusetts», Cambridge 1831, p. 161. Μάλιστα στην ίδια σελίδα του Καταλόγου αναγράφεται ότι κατέχουν και ένα αντίτυπο της «Χάρτας της Ελλάδος» του Ρήγα Βελεστινλή.

Με την ευκαιρία γίνεται γνωστό ότι τα πρωτότυπα αντίτυπα της «Χάρτας» του Ρήγα, που έχουν επισημανθεί ανέρχονται σε 51, μαζί με τα 4 που μου έχετε μνημονεύσει (Εθνική Βιβλιοθήκη Βελιγραδίου, Εθνική Βιβλιοθήκη Γαλλίας, Βασιλική Γεωγραφική Εταιρεία Λονδίνου δύο αντίτυπα), και για τα οποία θα ήθελα να ρωτήσω αν έχετε κάνει αυτοψία, ώστε να γίνει σχετική περιγραφή και να περιληφθεί τον κατάλογο των πρωτότυπων αντιτύπων της «Χάρτας», που ετοιμάζεται.

Β). Ο χάρτης της αρχαίας Ελλάδος του Delisle πρότυπο της «Χάρτας» του Ρήγα

Αγαπητέ κ. Λιβιεράτο, επειδή στο αποσταλέν βιβλίο σας εκτός από τη μνεία που κάνατε στη Βιβλιογραφία για την μελέτη «Καραμπερόπουλος Δ. 2006, Οι χάρτες Βλαχίας και Μολδαβίας του Ρήγα Βελεστινλή, Βιέννη 1797, Αθήνα: Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα», δεν μνημονεύεται η μελέτη μου «Η ΄Χάρτα ης Ελλάδος΄ του Ρήγα. Τα πρότυπά της και

νέα στοιχεία», η οποία περιλαμβάνεται στο *Η Χάρτα του Ρήγα Βελεστινλή*, έκδοση με την υποστήριξη της Ακαδημίας Αθηνών από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου Ρήγα, Αθήνα 1998, που εκδόθηκε για πρώτη φορά σε αυθεντική μορφή και με τη σύνταξη του Ευρετηρίου, (εσωκλείεται ένα αντίτυπο αυτής της μελέτης του 1998), θα ήθελα να σας ενημερώσω σχετικά.

Στην υπό εκτύπωση εργασία μου «Το ρόπαλο του Ηρακλέους στους Χάρτες του Ρήγα. Νέες έρευνες», Δεκέμβριος 2010, γράφονται τα παρακάτω για την αποκατάσταση της επιστημονικής αλήθειας: «Στη μελέτη μας αυτή (=«Η ΄Χάρτα της Ελλάδος του Ρήγα. Τα πρότυπά της και νέα στοιχεία») για πρώτη φορά γίνεται αναφορά στον χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Gull. Delisle, τον οποίο ο Ρήγας χρησιμοποίησε ως πρότυπο για την «Χάρτα της Ελλάδος». Και έτσι επιλύσαμε το ερώτημα το οποίο είχε θέσει το 1960 ο Γεώργιος Λαΐος στην μελέτη του για τους χάρτες του Ρήγα σημειώνοντας εμφαντικά «Ένα ωρισμένο πρότυπο της Χάρτας δεν έχει ακόμη ανευρεθεί και θα πρέπει να αναζητηθεί».

Τα ευρήματά μας αυτά τα είχαμε πρώτα ανακοινώσει στο Συνέδριο με τίτλο «Ο Ρήγας και η εποχή του», Βελεστίνο 13 Σεπτεμβρίου 1998, που διοργάνωσε το Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών/Ε.Ι.Ε (Διευθυντής τότε ο κ. Βασίλης Παναγιωτόπουλος) σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση Μαγνησίας (Νομάρχης ο κ. Παν. Σκοτεινιώτης) στη γενέτειρα του Ρήγα. Ο τίτλος της ανακοινώσεως ήταν «Δημ. Καραμπερόπουλος, Guillelmo Delisle και η ΄Χάρτα της Ελλάδος΄ του Ρήγα. Μια πρώτη ταύτιση ενός προτύπου». Ωστόσο εκεί διατυπώθηκαν κυρίως από τον Φίλιππο Ηλιού μερικές ενστάσεις στην για πρώτη φορά ταύτιση του προτύπου χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Delisle με την «Χάρτα της Ελλάδος» του Ρήγα, οι οποίες αναιρούνται στην επιστολή, που δυο μέρες μετά του στάλθηκε και κοινοποιήθηκε στους συνέδρους, που συμμετείχαν στο Συνέδριο.

Παρά την ανακοίνωση μας αυτή τον Σεπτέμβριο του 1998, την σχετική επιστολή και τη δημοσίευση την ίδια χρονιά της ταύτισης στην αυθεντική επανέκδοση της «Χάρτας της Ελλάδος», στα τέλη του 1998 δημοσιεύεται άρθρο του Γ. Τόλια με τίτλο «Της ευρυχώρου Ελλάδος: η Χάρτα του Ρήγα και τα όρια του Ελληνισμού», *Τα Ιστορικά*, τεύχ. 28-29, (Δεκέμβριος 1998), σελ. 3-30, στο οποίο δεν μνημονεύεται η για πρώτη φορά ταύτιση της «Χάρτας της Ελλάδος» του Ρήγα με τον χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Delisle, που ανακοινώθηκε τον Σεπτέμβριο του 1998. Καθαρή αντιδεοντολογική, αντιεπιστημονική τακτική. Η συμβολή μας αυτή στην έρευνά του προτύπου χάρτη της Χάρτας αποσιωπάται χωρίς σεβασμό στην επιστημονική δεοντολογία. Και για την αποκατάσταση της επιστημονικής αληθείας στην για πρώτη φορά ανεύρεση ενός προτύπου χάρτη, τον οποίο χρησιμοποίησε ο Ρήγας για τη «Χάρτα της Ελλάδος» (προσθέσαμε το 1998 και ένα δεύτερο πρότυπο χάρτη για το βόρειο μέρος της Χάρτας, του Rizzi Zannoni, που πάλι δεν μνημονεύεται) δημοσιεύεται στη συνέχεια η επιστολή μας που στάλθηκε στον εν ζωή τότε Φίλιππο Ηλιού και κοινοποιήθηκε στους συμμετάσχοντες Συνέδρους.

Αξιότιμο
κ. Φίλ. Ηλιού
Αλφειού 9, 115 22 Αθήνα

15-9-1998

Αγαπητέ κ. Ηλιού,

Σχετικά με τις παρατηρήσεις σας στην πρόσφατη ταύτιση, για πρώτη φορά, του προτύπου γεωγραφικού χάρτη της "Χάρτας της Ελλάδος" του Ρήγα Βελεστινλή, που ανακοίνωσα προ δύο ημερών στο Συνέδριο του Βελεστινίου, ήθελα να παρατηρήσω τα ακόλουθα:

1. Αναφέρατε ότι θα έπρεπε να είχα ελέγξει τη σχετική βιβλιογραφία διότι αυτό που ανακοίνωσα, ότι ο χάρτης του Delisle ήταν πρότυπο της Χάρτας του Ρήγα, έχει δημοσιευθεί από άλλους και συγκεκριμένα, όπως είπατε, από τον Barbie du Bocage και πρόσφατα από τον κ. Γεώργιο Τόλια.

Επειδή τυχαίνει να έχω μια μεγάλη βιβλιογραφία περί Ρήγα σας γνωρίζω ότι κανείς, μέχρι πρόσφατα, δεν έχει υποστηρίξει σε δημοσίευσμά του ότι βρέθηκε μια συγκεκριμένη πηγή, (εκτός από τις επιπεδογραφίες και τα νομίσματα), για το γεωγραφικό μέρος της Χάρτας της Ελλάδος. Μάλιστα, ο Γεώργιος Λαΐος στη διεξοδική μελέτη του, όπου περιλαμβάνεται και η βιβλιογραφία των προγενέστερων μελετητών, «*Οι Χάρτες του Ρήγα. Ερευνα επί των πηγών*» Δ.Ι.Ε.Ε.Ε., τόμ. 14, (1960), σελ. 298 και στο ανάτυπο σελ. 62, παρατηρεί χαρακτηριστικά «Τα βοηθήματα, που χρησιμοποίησε ο Ρήγας για τη σύνθεσι τη Χάρτας του υπήρξαν ασφαλώς τα γεωγραφικά έργα του Μελετιού, του Χατζή-Κάλφα, των Δημητριάων (Κωνσταντά και Φιλιππίδη) και άλλων, και πρό παντός οι Χάρτες της Ελλάδος και της Ευρωπαϊκής Τουρκίας από Γάλλους και Γερμανούς γεωγράφους (D' Anville, Barbie du Bocage, Choiseul-Gouffier και άλλους). **Ενα ωρισμένο πρότυπο της Χάρτας δέν έχει ακόμη ανευρεθή και θα πρέπει να αναζητηθή**». Ομοίως και άλλες ερευνητές που έχουν ασχοληθεί με τον Ρήγα Βελεστινλή όπως οι: Κ. Άμαντος, Απ. Δασκαλάκης, Ν. Βέης, Λ. Βρανούσης, Πολ. Ενεπεκίδης και πρόσφατα ο κ. Β. Μελάς δεν αναγράφουν κάτι σχετικό στα έργα τους.

2. Ωστόσο, στο "Επτά Ημέρες" της εφημερίδος "Η Καθημερινή", 22 Μαρτίου 1998, σελ. 20-23, στο αφιέρωμα για τον Ρήγα Βελεστινλή, δημοσιεύθηκε το άρθρο του κ. Γεωργίου Τόλια με τίτλο «*Οι Χάρτες του Ρήγα. Τα Βαλκάνια, η "ευρύχωρη Ελλάδα" των Φαναριωτών*». Εκεί, στη σελ. 21 (και σεις νομίζω αγνοούσατε το περιεχόμενο, διαφορετικά δεν θα αναφερόσασταν σ' αυτήν την λαθεμένη μνεία περί προτύπου της Χάρτας) ο κ. Τόλιας σημειώνει χαρακτηριστικά ότι «Η Χάρτα του Ρήγα αποτελεί τον πλέον σχολιασμένο ελληνικό χάρτη. Το έργο κυκλοφόρησε πέντε χρόνια μετά την κυκλοφορία της σύνθεσης των Δημητριάων και, σύμφωνα με τόν τίτλο του, **όφειλε να ήταν ένας ιστορικός χάρτης της αρχαίας Ελλάδας και των αποικιών της...Αντ' αυτού, ο Ρήγας εξεπόνησε έναν χάρτη της βυζαντινής περιόδου, κατά το γαλλικό πρότυπο του χάρτη της βυζαντινής αυτοκρατορίας, του Delisle (περ. 1700)**» (η υπογράμμιση δική μου).

3. Είναι σαφές, κ. Ηλιού, ότι ο κ. Τόλιας αναγράφει αόριστη χρονολογία (περίπου 1700) που σημαίνει ότι ο ίδιος δεν έχει δει τον χάρτη, αλλά από κάπου αλλού άντλησε την πληροφορία, χωρίς μάλιστα να την αναφέρει, όπως θα όφειλε να το έχει τεκμηριώσει, ή η πηγή, από όπου έλαβε την πληροφορία, έγραφε αυτήν την αόριστη χρονολογία.

Ακόμη, στο άρθρο γίνεται αναφορά στο «γαλλικό πρότυπο του χάρτη της βυζαντινής αυτοκρατορίας του Delisle (περ. 1700)», και όχι στον χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Delisle, που παρουσίασα στην ανακοίνωση μου. Η διαφορά δεν νομίζετε ότι είναι σημαντική; Επί πλέον, νομίζω ότι ο κ. Τόλιας αυτά, που γράφει στο άρθρο του για το βυζαντινό πρότυπο της Χάρτας του Ρήγα, ή λαθεμένα αντέγραψε από την πηγή από όπου άντλησε την ανωτέρω πληροφορία, που δημοσίευσε-αλλά δεν είναι τυχαίος ερευνητής για να κάνει λάθος στην αντιγραφή-ή λαθεμένα τα γράφει η πηγή από όπου άντλησε την πληροφορία, χωρίς να την αναφέρει. Και μια και έχει ασχοληθεί, στην αξιόλογη διδακτορική του διατριβή, με το γαλλικό περιοδικό *Magazine Encyclopedie*, υποπτεύομαι ότι η λαθεμένη πληροφορία που δημοσίευσε για το πρότυπο της Χάρτας του Ρήγα προέρχεται από την αναφορά αυτού του περιοδικού, του 1802, που και σεις μνημονεύσατε.

4. Αλλά και αν πράγματι υπάρχει σωστή αναφορά στο *Magazine Encyclopedie* για το πρότυπο της Χάρτας του Ρήγα, σε ποίο περιοδικό ή σε ποίο δημοσίευμα κ. Ηλιού, δημοσιεύθηκε αυτή η πληροφορία για να γίνει γνωστή στους ερευνητές και μελετητές; Μη μου πείτε ότι εσείς την γνωρίζατε και την κρατούσατε κλεισμένη στα δελτία σας. Τότε, μεγαλύτερος ο "μισθός" μου, που χωρίς να γνωρίζω αυτήν την πολύτιμη πληροφορία, εντόπισα τον χάρτη της αρχαίας Ελλάδος (και όχι της βυζαντινής) του Guillelmo Delisle, *Graeciae Antiquae Tabula Nova* και μάλιστα τριών συγκεκριμένων εκδόσεων του 1707-8, 1733, 1794 (και όχι αόριστης χρονολογίας) και παρουσίασα δημόσια την ταύτιση, για πρώτη φορά, του προτύπου της Χάρτας του Ρήγα! Τι άλλο να πώ.

Αγαπητέ κ. Ηλιού, θέλω να πιστεύω ότι η ανωτέρω λογική παράθεση των τεκμηρίων και των επιχειρημάτων ξεδιαλύνουν το θέμα, αντικειμενικά, της πρωταρχικής ταύτισης του προτύπου γεωγραφικού χάρτη για την Χάρτα της Ελλάδος του Ρήγα Βελεστινλή.

Με φιλικά αισθήματα
Δημ. Καραμπερόπουλος».

Νομίζω κ. Λιβιεράτο, μετά τα παραπάνω, θα πρέπει να μνημονεύεται η εργασία μου για τον χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Delisle, που χρησιμοποίησε ο Ρήγας ως πρότυπο για το νότιο μέρος της «Χάρτας» του και επί πλέον να μην αγνοείται και η χρησιμοποίηση του χάρτη του Zannoni για το βόρειο μέρος της.

Γ'). Η νέα σας σημαντική έρευνα για τις δύο εκτυπώσεις ορισμένων φύλλων της «Χάρτας», για την οποία σας συγχαίρω, με απασχολεί η ανεύρεση του αιτίου και πως συνέβη. Θα πρέπει κάποια στιγμή συστηματικά να εξετάσω τα σημεία που έχετε εντοπίσει με τις διαφορές στα φύλλα της «Χάρτας».

Δ). Δεχθείτε μερικές μελέτες μου σε ανάτυπα, εκ των οποίων δύο έχουν σχέση με την ανεύρεση του προτύπου χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Delisle, που ο Ρήγας χρησιμοποίησε για το νότιο μέρος της «Χάρτας της Ελλάδος».

Με ιδιαίτερη εκτίμηση

Δημήτριος Καραμπερόπουλος